

**КӨЧМӨНДӨРДҮН УЛУУ КҮРӨШҮНҮН
ЭРЕЖЕСИ**

Көчмөндөрдүн Улуу күрөшүнүн эрежеси

I. Баяндамасы

Көчмөндөрдүн Улуу күрөшү – көчмөндөрдүн эркин курдан кармап күрөшүнүн бириккен түрү.

Курдан кармап күрөшүү – күрөштүн эң байыркы түрлөрүнүн бири. Ал дүйнөнүн көптөгөн элдеринин маданиятында кезигет. Балбандар мелдешинин баяндамасы, эки баатыр күч сынашып, шамдагайлыгын жана чыдамкайлыгын сынап тирешүүсү дүйнө элдеринин байыркы китептеринде жана эпосторунда жолугат. Кабыл алууга жөнөкөй жана көрсөтмөлүү болгондуктан, курдан кармап күрөшүү дүйнө элдеринин жана этностордун салттуу маданиятында алгачкы түрүндө биздин күндөргө чейин сакталып келген.

Көчмөндөрдүн Улуу күрөшүнүн эрежеси, абдан эле жөнөкөй, калыстар аз кийлигишет, күрөштө бир гана эреже бар: каршылаш балбанды көтөрүп жерге чабуу керек, эч кандай балл жана упайлар эсепке кабыл алынган эмес. Ошондуктан мелдеш таза жана адилет күрөш жүргүзүүгө абсолюттуу жеңүүчүнү аныктоого мүмкүнчүлүк берген. Көчмөндөрдүн улуу күрөшү балбандардын салмагын эске албастан (абсолюттук салмактык категория) жүргүзүлөт. Анткени байыркы заманда тараза болгон эмес жана негизинен күрөштө алп баатырлар жеңишке жетишкен. Алардын арасынан экинчи, үчүнчү ж.б. орундарды аныктабастан абсолюттук жеңүүчүсү аныкталган, анткени күрөш “Улуу жеңүүчү – бирөө, калгандарынын баары – бирдей (утулгандар)!”.

Көчмөндөрдүн Улуу күрөшүнө өз элин, өлкөсүн жана жалгыз таймашуунун түрү боюнча күрөштүн башка түрлөрүнүн жеңүүчүлөрү гана катыша алат.

Көчмөндөрдүн Улуу күрөшүнүн негизине кийинкидей принциптер кирет: күрөш атаандаштын курун кармоо менен жүргүзүлөт, баатырлардын жогорку адептик рухуна туура келген ар кандай аракеттер уруксат берилип, ар кандай ыкма менен ыргытып жыгуу жеңиш алып келет. Көчмөндөрдүн улуу күрөшүн өткөрүү эрежеси, ыкмалардын түрү, жеңүүчүлөрдү аныктоо жол-жобосу азербайжан, иран, түрк, казак, кыргыз, өзбек, орус, түркмөн, монгол, татар, жапан, корей жана башка дүйнө этносторунун жана элдеринин күрөшүнүн салттуу түрлөрүнүн эрежелеринен өздөштүрүлгөн.

Көчмөндөрдүн Улуу күрөшү боюнча мелдештердин жеңүүчүсү Улуу балбан деп аталат, анын аты Көчмөндөрдүн Бүткүл дүйнөлүк оюндарынын Улуу жеңүүчүлөрүнүн стилге салынган байыркы китебине алтын тамгалар менен жазылат.

Көчмөндөрдүн Улуу күрөшү боюнча мелдештерди өткөрүүнүн бардык жол-жоболору көчмөн элдердин салттарынан жана маданияттарына туура келет, мелдеш бир нече кылым илгери өткөн форматтагыдай эле өткөрүлөт. Ошол байыркы учурларда касташкан эки эл кезиккенде, кээ бир учурларда согушуу жалпы салгылашуу жана массалык кыргын-сүргүн менен

коштолбостон, ар бир тараптын Улуу балбан-баатырларынын кармашы менен чечилген. Ар бир балбан аренага улуттук кийимде чыгат, атаандашына салам айтып, анын элине да урматтарын көрсөтүшчү. Андан ары элдик акындар (төкмө акындар), баатырлардын күжүрмөн духун ойготуп, өзүнүн жоокер-баатырын даңктап, анын эрдиктерин ыр, бий жана жомок түрүндө ырдашкан.

II. Мелдеш аренагы.

Көчмөндөрдүн Улуу күрөшү 7х7 метрдик салттуу килем – “шырдакта” өтөт, анын ичинде балбандарга ыкма жасоого уруксат берилет. 9х9 көлөмдөгү килем 1 метр бийиктикке жайылып, эгер балбандардын бирөөсү килемден тыш чыгып кете турган болсо, чет жактары атайын бүрүлүп, жердеги чөптүн түгү тегерете коюлат.

Күрөш килеминин айланасында этнофольклордук топ жайгаштырылып, ал мелдеш жүрүп жаткан учурда улуттук аспаптарда үзгүлтүксүз ойнойт жана дүйнө элдеринин элдик ырларын аткарат. Анын катарында дүйнө эпосторунун айтуучулары жанаша отурат (мисалы, “манасчы” ж.б.). Алар баатырдык эпостордон үзүндүлөрдү жатка айтып, сөзү жана манералары менен балбандарга дем берип, толкундануусун жоготуп, күрөшкө күүлөйт. Килемде балбандарды элдик төкмө акындар тосуп алып, балбандарды күрөшкө чакырып жатканда элдик аспаптарда, мисалы, комузда ойноп, ырларды аткарат, алардын атын, өлкөсүн, жеңиштерин, жетишкендиктерин, наамдарын жана физикалык мүнөздөмөлөрүн (салмак, боюн) атап элге тааныштырат.

III. Мелдеш катышуучулары

Көчмөндөрдүн Улуу күрөшүнө III Бүткүл дүйнөлүк көчмөндөр оюнунун абсолюттук салмактык категориядагы улуттук күрөштүн төмөнкү түрлөрү боюнча мелдештердин жеңүүчүлөрү катышат:

- алыш,
- ашыртмалы аба гюреши,
- гореш,
- гюлеш,
- казах куресы,
- кураш,
- кыргыз күрөш,
- монгол бох,
- пахлавани,
- самбо,
- ссирым,
- сумо.

Эгер бир балбан күрөштүн улуттук түрү боюнча бир нече мелдештин жеңүүчүсү болуп эсептелсе, ал Көчмөндөрдүн улуу күрөшүндө катыша

турган күрөштүн бир түрүн гана тандашы керек, ал жеңип алган күрөштүн калган түрлөрүндө Көчмөндөрдүн улуу күрөшүнө катышууга укугу бар, экинчи орунду алган балбандар катышат.

IV. Мелдештерди өткөрүү форматы.

Көчмөндөрдүн Улуу күрөшү күрөштүн улуттук түрлөрү боюнча мелдештердин жеңүүчүлөрүн салтанаттуу катарга тургузуу менен башталат. Бул жеңүүчүлөр улуттук күрөш формасында фольклордук топтун музыкалык коштоосунда чыгышат, алар менен кошо машыктыруучулары жана делегация өкүлдөрү кошо чыгышат жана колдоруна өлкөнүн улуттук желегин көтөрүп, килемдин жанындагы катарга тизилишет. Андан ары мелдештин катышуучулары көрүүчүлөргө өз өлкөлөрүнүн каада-салттарына жана маданиятына ылайык салам айтышат.

Андан кийин мелдеш башталгандыгы жөнүндө айтылып, бардык катышуучулар өз өлкөлөрүнүн улуттук желектерин атайын туу сайгычтарга илип, чүчүкулак аземине катышат: алар белгилүү бир түстөгү камчыны тартышат, бирдей түстөр чүчүкулак боюнча атаандаштарды аныктайт. Андан ары катышуучулар жана алардын машыктыруучулары жол килем менен мелдештерди өткөрүү орундарынын капталдарына жайгашкан эки боз үйгө бет алышат. Боз үйдөн балбандар мелдешке түшүүчү формасын (шымын жана курун) кийинишет жана күрөшкө даярданат. Катышуучулардын делегацияларынын өкүлдөрү Аксакалдар кеңешинен (жогорку калыстар коллегиясы) орун алышат.

Фольклордук топтун музыкалык коштоосунда эки балбандын көрсөтмөлүү күрөшү катышуучуларга жана көрүүчүлөргө Көчмөндөрдүн Улуу күрөшү боюнча мелдештердин эрежесин көрсөтүү максатында жүргүзүлөт.

Күрөштү өткөрүү учурунда иш чаранын көркөмдүгүн арттыруу максатында элдик төкмө акындар оюн формасында көрүүчүлөргө балбандардын жүрүм-туруму, ыкмалары жана тышкы көрүнүштөрү жөнүндө айтып турат. Акындардын айтуусу күрөштүн толук өткөрүү учурунда уланып турат.

Күрөштү өткөрүү учурунда көрүүчүлөргө акындарды, манасчыларды, музыканттарды, калыстарды жана балбандарды белектер жана акчалай сыйлыктар менен алар кызматын аткарып жаткан учурда (жашкы тамаша, оюн, калыстык жана кооз ыкмалар үчүн) сыйлоого уруксат берилет, бул көчмөн элдердин салттарына ылайык келген көрүнүш.

Күрөштүн ортосунда көрүүчүлөргө артисттердин, бийчилердин, музыканттардын жана башкалардын театрлаштырылган маданий номерлери көрсөтүлөт.

Күрөштүн жеңүүчүсүн аныктагандан кийин, жеңилген балбан килемден өз өлкөсүнүн желегин ала кетет. Бардык утулган балбандар килемдин жанындагы атайын орундарга кайрылып келишет жана ал жерде

финалдык күрөшкө жана Улуу балбандын аты аталганга чейин болушат.

V. Кийим формасы.

Катышуучулардын кийим формасы: тыгыз кебез кездемеден багалеги тизеден төмөн шым жана 250 см жана жазысы 80 см болгон жумшак кебез кездемеден кур, ал жазысы боюнча оролот. Күрөш жылаңайлак жүргүзүлөт.

Ар бир катышуучунун ак жана кара түстөгү курлары болот.

III Бүткүл дүйнөлүк көчмөндөр оюндарынын уюштуруу комитети бардык катышуучуларды керектүү кийим формасы менен камсыз кылат. Мелдештин катышуучулары өзү менен кошо өз өлкөлөрүнүн улуттук желектерин ала келүүсү абзел.

VI. Кармаш.

Балбандар беттешкенде бири-бирине бетме-бет туруп, оң колунун муштумун жүрөк тарапка коюп жана башын ийкеп саламдашышат.

Ар бир кармашуу үч этапта жүргүзүлөт.

Биринчи этап – билектен кармашуу. Биринчи этап диаметри 1,5 метр айлананын ичинде жүргүзүлөт. Балбандар айлананын ичине бетме-бет турушат да биринчи балбан өзүнүн тандоосу боюнча бир билегин алдыга сунат. Экинчи балбан ал билекти эки колу менен кармап турат. Биринчи балбандын милдети колунун жардамы менен өзүнүн билегин атаандашынын колунан бошотуу болуп саналат, мында ал өзүнүн бош колун колдонууга болот. Кол кармашында алар колдорун гана колдоно алышат, дененин башка бөлүктөрүн колдонууга болбойт, бутун алмаштырууга жана атаандашын айлананын сыртына түртүүгө тыюу салынат. Андан кийин балбандардын ролдору алмашат. Биринчи этапта ар бир балбанга 15 секунддан ашпаган убакыт берилет. Эгерде ушул бөлүнгөн убакыттын ичинде балбандар өз билегин бошото албаса кезек башка балбанга берилет.

Биринчи этаптын жеңүүчүсү болуп атаандашынын колунан өз билегин бошотууга эң аз убакыт жумшаган балбан эсептелет. Убакытты саноо элдик музыкалык аспап “добулбастын” добушу менен жүргүзүлөт. Биринчи этаптын жеңүүчүсү атаандашын эки колдоп курдан кармашуу укугун алат, мында өзү үчүн ыңгайлуу абалды жана курдан кармоонун ыңгайлуу – оң тараптан, сол тараптан, жон аркылуу кармоо же башка кармоону тандайт.

Эгерде биринчи этапта эч ким утпаса, анда кармаштагы эки спортчу бир убакта нейтралдуу кармашат: сол колу менен сол тараптан белден кармайт, ал эми оң колун колу менен атаандаштын денесинин ортосуна сунуп оң тараптан кармайт.

Экинчи этап – күрөш. Кармаштын узактыгы 5 мүнөттү түзөт. Кармаштын катышуучуларын жарыялагандан кийин балбандардын чыгуусуна 2 мүнөт убакыт жана кошумча 1 мүнөт кечиккен учурда берилет. Балбандарды тааныштыруу аземи бир нече мүнөттү түзөт.

Калыстар бир балбанга жонунан курсакка чейин ороп муштум аралыгында кур байлайт, аны балбан киндиктин тушуна коет. Мындан ары балбандар баштапкы абалда болушат да белгиден кийин эки колу менен атаандаштын курунан кармайт, мында курду колго ороого тыюу салынат. Калыстын кармаштын башталганы жөнүндө белгисинен кийин балбандарга колун атаандашка арта салуу менен курдан кармоого же бир колу менен курдан кармап күрөштү жүргүзүүгө уруксат берилет, ал эми башка колу менен буттан, колдон, моюндан жана шымынан кармоолорду аткарууга уруксат берилет.

Жеңиш үчүн балбандар атаандашын жонуна же капталына (бир далына) жыгуулары зарыл. Эгер балбан атаандашты курсагына же капталынын ич жагына жыкса, анда тик туруп кармашуудан башталат, мында чабуулдагы балбанга биринчи ыңгайлуу кармоо укугу берилет.

Эгерде балбан жон аркылуу ийилип өзүнөн ашырып ыргытууну аткарса жана жонуна же капталына жыгылып жана токтобостон атаандашын далысына оодарууну аткарса, ага таза ыкма жасады, жеңди деп эсептелет. Эгерде балбан далысы аркылуу ийилип өзүнөн ашырып ыргытууну аткарса жана өзү денеси мене жерге түшсө, ал эми атаандашы ошол эле учурда аны үстүнөн жаап кармап калса, анда анын атаандашына жеңиш ыйгарылат. Эгерде ыкма жасаган балбан далысы менен куласа жана токтобостон атаандашын капталына оодарса, өзү да далысынан капталына оодарылса, ал эми атаандашы аны үстүнөн жаппаса жана экөө капталында тең абалда болсо, ыкма эсептелбейт, кармаш тик туруп эки тараптуу кармаштан кайра башталат.

Эгерде эки балбан тең эки тараптуу бирдей аракеттерден улам капталына же курсагына бир убакта куласа жана башка аракеттер болбосо, кармаш башынан башталат.

Эгерде ыкманы бир балбан аткарган учурда экинчи балбандын колу курдан кармоодон бошотулса, биринчи балбан токтобостон дароо ыкма аткарууга укуктуу. Эгерде балбан ыкманы аягына чыгара албай калса калыс спортчуларды баштапкы абалга кайтарат, жана күрөш улантылат. Чабуулдагы балбан атаандашынын курунан биринчи кармоого укук алат. Эгерде балбан курду эки колдоп үч жолу бошотсо ал жеңилди деп эсептелет.

Чабуулду бир балбан аткарууда экинчи балбан килемдин сыртына чыкса калыс спортчуларды баштапкы абалга кайтарат, жана күрөш улантылат. Мында чабуулдагы балбан атаандашынын курунан биринчи кармоого укук алат. Эгерде балбан килемдин сыртына үч жолу чыкса ал жеңилди деп эсептелет.

Эгерде чабуулду бир балбан аткаруу учурунда, экинчи балбан үчүнчү чекити менен (тизе, колу же жамбашы) килемге тийсе, чабуулдагы балбан өз аракеттерин улантууга болот. Ал чабуулду далысына силкүү менен аяктабаса кармаш тик туруп кайрадан башталат, чабуулдагы балбанга биринчи кармоо укугу берилет.

Килемдин сыртына бир убакта эки тараптуу чыгуу бааланбайт жана калыс спортчуларды баштапкы абалга кайтарат, күрөш улантылат, мында балбандар тең кармашуу менен башташат.

Эгерде балбандардын бирөө кармашка 1 мүнөттөн ашык кечиксе ал жеңилди деп эсептелет. Эгерде балбандардын бирөө жаракат алса жана ал кармашты уланта албаса, же ага медициналык жардам көрсөтүү 3 мүнөттөн ашса ал жеңилди деп эсептелет.

Кармаштын аягында балбандар килемдеги калыс менен бир сызыкта көрүүчүлөрдү карап тизилет, калыс жеңүүчүнүн колун көтөрөт. Андан ары алар бири-бирине бетме-бет карап оң колунун муштумун жүрөгүнө коюп жана башын ийкеп калыс күрөш үчүн бири-бирине ыраазычылык билдиришет.

Жеңилген балбан андан ары кармаштарга катышпайт, бирок өзүнө бөлүнгөн орунда килемдин жанында финал аяктап, Улуу балбанды жарыялоого чейин калат.

Эгерде 5 мүнөттүн ичинде кармашта жеңүүчү аныкталбаса, кошумча үчүнчү этап жүргүзүлөт.

Үчүнчү этап - кыска кармашта кармашуу. Кармаштын узактыгы киришүү жана жарым финалдык кармаштарда 2 мүнөттү түзөт, финалда 5 мүнөт. Кыска кармашта кармашуу кармаштын негизги убактысы бүткөндөн кийин эки балбан тең ыкма жасабаган учурда жүргүзүлөт. Бул учурда эки балбан бетме-бет туруп бир балбандын буттарынын учу экинчи балбандын буттарынын учуна тыкыс коюлуп андан ары балбандар бир убакта курдан колдору менен кармап, колун курдун алдына салып жана бир жолу айлантып эки кармоону аткарат. Калыстын “КҮРӨШ” командасы менен кармашты башташат. Үчүнчү этапта кайсы кол болбосун курдан чыгарууга тыюу салынат, бул үчүн балбан жеңилди деп эсептелет.

Кыска кармаган кармашта киришүү бөлүк жеңүүчү болуп 2 мүнөттүн ичинде атаандашын далысы менен жыккан балбан жеңүүчү деп жарыяланат. Эгерде бир да балбан таза жыгууну аткара албаса экөө тең жеңилди деп эсептелет.

Жарым финалда жеңиш үчүн 2 мүнөт күрөш диаметри 3 метр айлананын ичинде өткөрүлөт жана жеңиш үчүн төмөнкү аракеттердин бирин аткаруу керек: далысына, курсагынан же капталына жыгуу, атаандашын килемдин сыртына түртүп, көтөрүп чыгаруу, атаандашын үчүнчү чекити менен килемге тийүүгө же курдагы колун курдан кое берүүгө мажбур кылуу.

Финалда Улуу балбан катары 5 мүнөттүн ичинде атаандашын далысынан жыгууну таза аткарган балбан жарыяланат. Эгерде таза жеңүү болбосо балбандарга кошумча 2 мүнөт берилет, анын ичинде күрөш диаметри 3 метр айлананын ичинде өткөрүлөт жана жеңиш үчүн төмөнкү аракеттердин бирин аткаруу зарыл: далысына, курсагына же капталына жыкса, атаандашын килемдин сыртына түртүп, көтөрүп чыгарса, атаандашын

үчүнчү чекити менен килемге тийүүгө же курдагы колун курдан кое берүүгө мажбур кылса. Эгерде кошумча 2 мүнөттүн ичинде балбандар жогоруда айтылган аракеттердин бирин аткарбаса жеңүүчү аныкталбайт, ал эми эки балбан тең (жеңилди)деп табылат.

Улуу балбан титулу жана Улуу балбан үчүн каралган сыйлык финалдык тең күрөштө берилбейт.

Кийинки Бүткүл Дүйнөлүк көчмөндөр оюндарында учурдагы Улуу балбанды өзүнчө кармашта финалдан кийин жеңген жеңүүчү Улуу балбан титулун алышы мүмкүн. Бул күрөштө көчмөндөрдүн Улуу күрөш финалынын эрежелери колдонулат.

Дүйнөдөгү көчмөн элдеринде бир гана Улуу балбан бар. Улуу балбан титулун жарыялоодо жана ыйгарууда Бүткүл дүйнөлүк көчмөндөр оюндарынын жеңүүчүсүнүн Улуу күрөшү жарыяланат.

VII. Улуу финал жана Улуу балбанды сыйлоо.

Улуу финалдын алдында килемде атайын тааныштыруу болот, андан кийин финалга чыккан балбандар килемге чыгышат. Финалга чейин бардык жеңилип калган балбандар финалисттерге урмат көрсөтүү максатында атайын орундарда килемдин жанында кармашты көрүшөт.

Финал аяктап жана Көчмөндөрдүн Улуу күрөшүнүн жеңүүчүсү аныкталгандан кийин Улуу балбанды сыйлоо салтанаты өткөрүлөт. Ардактуу коноктор, Көчмөндөрдүн Улуу күрөшүнүн катышуучуларын баалуу сыйлыктар менен сыйлашат жана Улуу балбанды кемер жана башка этноатрибуттар менен сыйлашат. Андан ары Улуу балбан урматына Бүткүл Дүйнөлүк көчмөндөр оюндарынын гимни ойнотулат. Атайын дайындалган көчмөндөрдүн жоокер тобу колдоруна көтөрүп сыйлык катары берилген атка мингизишет. Көчмөндөрдүн Улуу күрөшүнүн бардык катышуучулары Улуу жеңүүчү менен бирге элдин алдында ардактуу жүрүштөн өтүшөт жана бата алышат.

Көчмөндөрдүн Улуу күрөшү боюнча таймаштын жеңүүчүсүнө Улуу балбан титулу ыйгарылат, анын аты жана күрөштүн түрү Бүткүл Дүйнөлүк көчмөндөр оюндарынын Улуу жеңүүчүлөрүнүн китебине жазылат. Улуу балбан кийинки оюндардын ардактуу коногу болот жана өзүнүн титулун талапкерлерден коргойт.

VIII.Калыстын иши.

Таймаштарга калыстыкты III Бүткүл Дүйнөлүк көчмөндөр оюндарынын Уюштуруу комитетинин калыстары жүргүзөт. Ар бир таймашты бир гана калыс тейлейт.

Калыстын командалары жана жесттери:

- «КҮРӨШ» –кармашты баштоо же кайрадан баштоо командасы;
- «ТОКТО» –кармашты токтотуу же аяктоо командасы;
- Эгерде калыс эки колун эки тарапка таштап жана кайчылаштырса

анда ыкма же аракет бааланбайт;

- «ЖЕҢИШ» - Эгерде балбан кармашта таза жыгууну аткарса, калыс бир колун жогору көтөрүп, экинчи колу менен балбанды көрсөтсө, мындай жол менен жеңиш жарыяланат.

Калыс килемдеги ыкмаларды жана аракеттерди баалайт, бирок талаш абалдарды жана жеңишти бир балбанга ыйгаруу чечимин Улуу күрөштүн эрежелерин билген жана каадаларын сактаган Көчмөндөрдүн Улуу күрөшүнүн катышуучусунун делегациясынын өкүлүнүн биринен турган Аксакалдар кеңеши (жогорку калыстык жыйын) жарыялайт. Аксакалдар кеңеши жеңишти аныктайт же талаш абалдарды күрөштүн катышуучусунун куруна окшош өңдөгү белгиленген түстөгү камчыны көтөрүү менен добуштун басымдуулугу аркылуу чечет. Аксакалдардын добушу бирдей болгон учурда жеңүүчүнү килемдеги калыс аныктайт.

Кармаштын катышуучусунун бири Аксакалдардын өлкөсүнүн өкүлү болгон учурда, Аксакалдар кеңешинин мүчөсү добуш берүүгө укугу жок.

IX. Уруксат берилген аракеттер.

Мелдештерде төмөнкү аракеттерге жана ыкмаларга уруксат берилет:

- буттары менен атаандаштын бутуна таасир берүү (бут тосуу, булкуу, кагуу, чалуу ж.б.);
- колу менен колун, билегин, моюнун, бутун, шымын кармоо;
- тизе аркылуу илип жыгуу, кайтарма кылып жыгуу, бутту кармап жыгуу, бир тизеси менен атаандашына таяныч кылуу аркылуу жыгуу (торой чалуу), артка ийилип өзүнөн ашыра ыргытуу аркылуу жыгуу ж.б.
- килемдин сыртына түртүп чыгаруу.

X. Тыюу салынган аракеттер.

Мелдештерде төмөнкү аракеттерге тыюу салынат:

- атаандаштын жаракат алуусуна түрткү берген же ден соолугуна зыян келтирүү максатында атайын аракеттерди жасоо (каршылашын атайлап башы менен чабуу, колун кайруу, дененин бардык бөлүгү менен уруу ж.б.);
- оорутуучу же муунтуучу аракеттерди аткаруу;
- тиштөө, тытуу;
- кулагынан же чачынан тартуу;
- манжаларынан кармоону, колдору менен баштан кармоону аткаруу;
- курдан кармабай туруп ыкма жасоо;
- манжаларын оозуна, көздөрүнө, кулагына, мурдуна салуу;
- таймаш жүргүзүлгөн жерден аяктаганга чейин кетип калуу;
- денесине башка буюмдарды кийип алуу (шакек, чынжырча, ж.б.);
- тырмактарын өстүрүп алуу;
- тыюу салынган азыктарды, спирт ичимдиктерин колдонуу, сагыз чайноо ж.б.;

Эрежелерди бузган учурда, бузган катышуучуга кызыктыруучу байге,

сыйлыктар берилбей калышы мүмкүн.

XI. Каттоо.

Катышуучуларды каттоо таймаш башталгандан бир күн мурун жүргүзүлөт. Аны башкы калыс, башкы катчы жана дарыгер жүргүзөт. Дарыгер ич кийимчен чыгуучу катышуучуларды медициналык кароодон өткөрөт. Денени кароодон өткөргөндөн жана ден соолугунун абалын текшергенден кийин ал таймашка уруксат берүү же уруксат бербөө тууралуу корутунду берет. Андан кийин катышуучулар башкы калысга документтерин беришет жана таразага турушат. Ар бир катышуучу тууралуу маалымат (салмагы, бою, спорттук наамы жана жетишкендиктери) башкы катчыга өткөрүлүп берилет.

Каттоо аяктагандан кийин катышуучулар жана команданын өкүлдөрү катышуу жана Көчмөндөрдүн Улуу күрөшүнүн бардык эрежелерин жана салттарын сактоо тууралуу келишимге кол коюшат.

Эрежелерди жана салттарды сактабаган учурда балбанга сыйлык жана титул берилбестен таймаштан четтетилет.

